

Monastisk mystik på bibelsk grundlag

En artikel om teori og praksis i kontemplationen
hos pave Gregor den Store

Af Stephan Ch. Kessler SJ ¹

Pave Gregor I (540-604) er gået over i historien med tilnavnet den Store. Betydningen af denne pave på overgangen fra antikken til den frembrydende middelalder er i vid udstrækning forblevet uomstridt af de historiske videnskaber. Med Gregor blev i 590 en personlighed biskop af Rom, som ikke først gennem sit pavelige embede blev formet til det, som den fremstår som i historien. Gregor har ved sit engagement i kirke og verden og ved sin menneskelighed udvidet ideen om en pave, således at hans person kunne blive til en art "mønsterpave" for de kommende århundreder. Den teologiske forskning i nyere tid har derimod frakendt ham næsten enhver systematisk kompetence og relevans. Ifølge kontroverteologiske diskussioner i begyndelsen af modernismen og en ensidig snævert ført dogmehistorieskrivning i det 19. århundrede blev Gregor beskyldt for henholdsvis en "afpotenseret" augustianisme, henholdsvis for indførelse af overtroiske vulgærkatolske elementer (A.v. Harnack), eller anset for at være en "temmelig lille stor mand" (Th. Mommsen). Uagtet denne negative vurdering af Gregor som teologisk naiv tænker er denne første pave fra munkevæsenet blevet til en betydningsfuld personlighed i sin epoke, der som "Consul Dei" har vundet indflydelse på den politiske udvikling i verden, og som samtidig er blevet en af de mest indflydelsesrige læremestre på gebeter som åndelig erfaring og monastisk teologi. Gregors spiritualitet, som grunder i hans klosterlige levevis, det dermed forbundne studium af Skriften og hans kirkelige engagement har langt hen ad vejen præget middelalderens åndelighed og teologi.

I modsætning til sit produktive forbillede Augustin ² var Gregor ikke nogen systematisk tænker; han besad heller ikke den spekulative kraft hos en Origenes, ³ af hvis ideer han gennem Hieronimus, ⁴

¹ Oversat af Inger Touray efter Erbe und Auftrag, Benediktinische Monatsschrift, 79. Jahrgang, Februar 2003. Red.

² Augustin, 354 - 430, latinsk kirkefader, biskop af Hippo (Nordafrika). Red.

³ Origenes, 185-254, kirkefader, græsktalende ekseget fra Alexandria. Red.

⁴ Hieronymus, 347 - 420, kirkefader, oversatte Bibelen fra hhv. hebraisk og græsk til latin (Vulgata). Red.

Johannes Cassianus⁵ og Euagrius af Pontus⁶ langt hen ad vejen øser. Alligevel har hans monastisk-bibelske og samtidig kirkelige spiritualitet sat et umiskendeligt stempel på den mystiske teologi i Vesten.⁷

Gregor levede ved slutningen af antikken i en overgangsverden af forandring; dette ændrede i sammenligning med hans teologiske forbilleder også tyngdepunkterne i hans teologi og fromhed. I en tid, som i vid udstrækning var blevet kristen, tolkede Gregor – anderledes end sine teologiske hjemmelmænd fra kirkefædrenes tid – *verden med det helliges kategorier*. Den asketisk-monastiske livsform forbundet med studiet af Bibelen og det udtrykkelige engagement for Kirken og verden blev for Gregor til fortolkningsnøglen i hans nye skrift- og verdensforståelse. Gregor indledte en sakraliseringsproces af verden, respektive en afsækularisering af kristendommen, som adskiller ham fra kirkefædrene, og som skulle blive retningsgivende for middelalderens teologi.⁸

Fra betragtning af Skriften til engagement i verden

Uden at undervurdere betydningen af hans herkomst som borger i Rom og den klassiske dannelse, som præger Gregors personlighed, er den hellige Skrift det ubestridelige centrum for Gregors åndelighed og grundlaget for hans mystiske teologi. Indflydelsen fra Bibelen overgår indflydelsen fra alle andre elementer i hans overleverede skrifter. Den er også kilden til hans spiritualitet og livskunst.

Da udlægning af Skriften for Gregor betyder at åbne de bibelske fortællinger for en kristen tilhørs-kare, er hans metoder også anderledes end hans teologiske forgængeres, hvor meget han så end indholdsmæssigt har overtaget fra dem. Gregor ønskede at tyde Skriften med henblik på den levede realitet i et kristent liv og lære at forstå verden set i lyset af den bibelske åbenbaring. Hans interesse i eksegese er frem for alt temaet for et kristeligt liv, i toppen af hvilket kontemplationen står. Til gudsbeskuelse når den kristne kun gennem betragtning af Skriften..

Som belæg for den omfattende bibelske orkestrering i gregoriansk tænkning skal eksempelvis nogle passager præsenteres og fortolkes, som stammer fra de skrifter, hvori Gregor – i modsætning til sine udtrykkelige kommentarværker (Højsangen, Job, Ezekiel og enkelte evangelielæsninger) – ikke arbejder eksegetisk eller homiletisk.

Af den oprindelig 14 bind store brevsamling i Lateranarkiverne, som Gregor har forfattet under sit pontifikat, er der overleveret en samling på 850 dokumenter i det såkaldte *Registrum Epistularum*.

Disse delvis også personlige skrifter formidler et interessant indblik i Gregors praktiske fromhed. Brevene, som er adresseret til biskopper og diakoner, til højtstående personligheder og simple borgere og bønder, viser, hvordan paven benytter og agiterer for den Hellige Skrift som kilde til kontemplation.

Bibelen var for Gregor en håndbog i dagligdagens problemer. I et brev til Barbara og Antonina anbefaler Gregor kærligheden til de hellige skrifter, for at de to alenestående kvinder kan vide, hvordan de skal beherske livet og deres husholdning.⁹

⁵ Johannes Cassianus, ca. 360 – 435, kristen teolog og mystiker, hvis værker holdes i hævd både i Den ortodokse og Den katolske Kirke. red.

⁶ Euagrius, 345-399, kristen munk og mystiker. Red.

⁷ B. McGinn, *Die Mystik im Abendland*. Bind 2. Freiburg 1996, 63-130: 70; K. Ruh, *Geschichte der abendländischen Mystik*. Bind 1. München 1990, 145 – 167

⁸ Til det åndshistoriske grundlag for "afsækulariseringen" sammenlign studierne af R. A. Markus, *The end of ancient Christianity*. Cambridge 1990; samme, *Gregory the Great and the world*. Cambridge 1997.

⁹ Ep.11,59; CCL 140A, 966

Biskop Natalis af Salona beklager sig over, at han på grund af arbejdsmæssig belastning ikke finder tid nok til at læse Den hellige Skrift. Gregor opmuntrer ham til bibelstudium, idet han henviser til, at Guds ord netop blev nedskrevet for dem, der står under pres og har det svært. Derfor skal alle mennesker regelmæssigt læse i Bibelen.¹⁰ Den kejserlige livlæge Theodor I af Konstantinopel opmuntrer Gregor til at læse og meditere Skriften; for den er "et brev fra den almægtige Gud til sin skabning". Hvis Theodor modtog et brev fra kejseren – sådan formoder Gregor – ville han ikke have ro, førend han havde forstået hans budskab: Derfor skal han daglig læse og meditere brevet om sin frelse, som Himmelens kejser har sendt ham.¹¹

Men det er ikke nok kun at læse Bibelen. Igen og igen betoner Gregor, at også gerningerne skal tilpasses Skriftens formaninger; for de i læsning ukyndige analfabeter skal ud fra de kristnes handlinger kunne dechifrere Bibelen.¹²

Betydningen af den Hellige skrift for det verdslige liv bliver særlig fremhævet i *Regula Pastoralis*. I sin pastoralregel udfolder den nyvalgte biskop af Rom straks ved begyndelsen af sit pontifikat ideallet for kristen autoritet, som orienterer sig efter Bibelen. Hovedopgaven for verdslige og gejstlige ansvarshavende er ledelsen af de dem betroede til frelse for deres sjæle. Dette helt igennem også politisk forståede ansvar, kunsternes kunst (ars artium), lærer hyrderne ifølge Gregor ene og alene gennem betragtning af de "guddommelige love" i Bibelen.¹³ Derfor er det alle magthaveres fornemste opgave at studere og meditere Den hellige Skrift. Mennesker med kirkelige og verdslige opgaver bør derfor aldrig ophøre med bibellæsningen og "daglig omhyggeligt meditere over det hellige ords forskrifter", fordi stængerne til transporten af pagtens ark¹⁴ – så vidt den bibelske begrundelse – bliver skubbet ved hjælp af fire gyldne ringe, som står for de fire evangelier.¹⁵ Alle magthavere skal gennem deres ord og handlinger oversætte Bibelen ind i hverdagen og til stadighed holde en ligevægt mellem det indre liv med skriftmeditation og de ydre forpligtelser. Dette ideal bliver for Gregor opfyldt af Moses: "Lige som Moses ofte går ind og ud i åbenbaringsteltet, mens han derinde bliver holdt i kontemplation, helliger han sig udenfor de svages behov. Indenfor betragter han Guds skjulte dimensioner, mens han udenfor bærer menneskenes møje".¹⁶

Det sidste ikke-exegetiske værk af Gregor er de såkaldte dialoger, en litterær-fiktiv samtale mellem forfatteren og en diakon *Petrus*. Denne hagiografiske samling af underberetninger blev forfattet i de tidlige år af hans pontifikat mellem 593 og 594 under titlen "Dialogorum libri quatuor de miraculis patrum italicorum".¹⁷ Ved første øjekast kan det se ud, som om Bibelen som kilde til kontemplation ikke er præsent og benyttes i den samme grad i dette værk om mange kontemplative som i Gregors øvrige skrifter. Ikke mindst har dette punkt ført til, at der blev sat spørgsmålstejn ved dialogernes autencitet.¹⁸ Den anderledes litterære form i denne hagiografiske samling forklarer efter mit skøn

¹⁰ Ep.2,44,CCL 140,135

¹¹ Ep. 5,46;CCL 140, 339

¹² Ep. 3, 13 ; CCL 140,160

¹³ Rpast 1,1; SC 381,128

¹⁴ 2 Mos 25,12-15: Du skal støbe fire guldringe til den og anbringe dem på dens fire fødder, de to ringe på den ene side og de to på den anden side. Du skal lave bærestænger af akacietræ og beklæde dem med guld, og du skal stikke bærestængerne ind igennem ringene på siderne af arken, så man kan bære arken med dem. Bærestængerne skal sidde i ringene på arken, de må ikke tages ud.

¹⁵ Rpast 2, 11 ; SC 381, 252-254

¹⁶ Rpast 2, 5 ; SC 381, 198

¹⁷ Latin: Fire bøger med dialoger om italiske kirkefædres mirakler.

¹⁸ F. Clark, *The Pseudo-Gregorian Dialogues* (Studies in History of Christian Thought 37.38) Leiden 1987 og senest : *The "Gregorian" Dialogues and the Origins of Benedictine Monasticism*, Leiden 2002. Mod denne tese blandt mange andre : P.Engelbert, *Hat Gregor der Grosse die "Dialoge" geschrieben? Zu einem neuen Buch, in Erbe und Auftrag* 64 (1988) 255-256 og den samme, *Neue Forschungen zu den "Dialogen" Gregors des Grossen*, Antworten auf Clarks Thesen, i *Erbe und Auftrag* 65 (1989) 376-393; A. de Vogüé, *Les Dialogues, oeuvres authentique et publiée de Grégoire lui-meme*, i *Gregorio Magno e il suo tempo* (SEA 34). Roma 1991, 27-40.

utvivlsomt den anden brug af bibelske skrifter i dette værk. Det er pædagogiske og pastorale grunde, som bestemmer formen i dette værk. Gregor ved, at en del mennesker bliver mere stimuleret til et kristeligt liv gennem levende eksempler end gennem bibelske prædikener.¹⁹ Derfor fortolker han i dialogerne i stedet for Bibelen liv og gerninger hos hellige mennesker fra hans egen tid og eget land. Disse gudsmænds undergerningerne er for ham den aktuelle og lokale fortsættelse af den bibelske frelseshistorie. Den Gud, der i de to Testamenter i Den hellige Skrift har talt og handlet, taler og handler i Gregors dage gennem et liv rigt på dyder og underfulde gerninger hos italiske helgener fra det 6. århundrede. Derfor betyder et helgenvita for Gregor en mere folkelig form for skriftfortolkning for de kristne, som ikke har nogen adgang til Bibelen; for rent faktisk anvender han i underberetningerne den samme udlægningsmetode som i sine udtrykkelige skriftkommentarer eller prædikener. Trods det mindre bibelske indhold i disse helgenlegender i Dialogerne spiller Den hellige Skrift en enorm hermeneutisk (fortolkningsmæssig) rolle. Bibelske fortolkningsmønstre er nøglen til forståelsen af disse underberetninger.²⁰

Gregor konciperer beretningerne om hellige mænds undergerninger efter bibelske forlæg: Om Benedikt, hovedskikkelsen i anden bog af Dialogerne, bliver der berettet 40 undere. Gregor skildrer Benedikt sådan, at hans måde at forholde sig på ligner bibelske forbilleder, for munkefaderen lever helt ud af disse personers ånd. Samtalepartneren Petrus sammenfatter Gregors beretning om Benedikts undergerninger: "Vidunderlig og højst forbavsende er det, du fortæller. Vandet, der strømmer ud af klippen, minder mig om Moses; seglen som kommer op fra vandets dyb, om Elisa. Vandringen på søen om Peter; ravnens adlyden om Elias; sorgen over fjendens død om David. Når jeg overvejer alt dette: Denne mand var fyldt af alle retfærdiges ånd".²¹ Apostlen Peter bliver her som patron for Den romerske Kirke kunstfuldt indrammet af fire prototyper for den gamle pagt, og nøjagtig i dette følge står Benedikt. For Gregor er verden blevet til en allegori, som det gælder om at udlægge efter de samme principper for skriftudlægning som teksterne i Bibelen. Dialogerne tilpasser i fortællende form de eksegetiske metoder, som Gregor anvender i sine kommentarer og prædikener. Gregor benytter sin fortælling om undergerninger som en mere folkelig form for eksegese, der skal føre mennesker til målet for deres mystiske fuldendelse.

Teori og praksis i skriftudlægningen som sidestykke til "actio" og "contemplatio".

I forordet til sin kommentar til Højsangen og i dedikationsbrevet til udlægningen af Jobs bog i *Moralia* udfolder Gregor udførligt det teoretiske grundlag for sin eksegese og udfolder implicit også sin opfattelse af det aktive og det kontemplative livs indbyrdes forhold.²² I disse udførlige værkintrouktioner – som i kommentaren til Højsangen udgør hele en fjerdedel af den samlede tekst – giver forfatteren i overensstemmelse med antik skik og brug en detaljeret indføring i den teologiske fundering, i den hermeneutiske konception og i struktur og intention med sine kommentarværker. Begge tekster begynder med en forbemærkning til forfatterens menneskebillede, der er farvet af de sidste tider: I disse sidste dage af en verden, som er blevet gammel og kommet til sin ende (mundus senescens) er menneskeheden beskæftiget med udvortes ting. Derfor er det menneskelige hjerte blevet blindt for den indre, åndelige sandhed og kun udvendig-kødlig orienteret i sin handlen.²³

¹⁹ Dial 1, prol.9; SC 260, 16

²⁰ S.C.Kessler, Das Rätsel der Dialoge Gregors des Grossen: Fälschung oder Bearbeitung?, i: Theologie und Philosophie 65 (1990) 566-578: 576 f.

²¹ Dial. 2, 2, 8; SC 260, 164- 166

²² I Cant 1-11 (CCL 144, 3- 14; SC 314, 68 – 88), Mor.Ep. ad Leandrum (CCL 143,1-7,SC 32 bis til 114-134); S.C.Kessler, Gregor der Grosse und seine Theorie der Exegese: "Die Epistula ad Leandrum", i: L'esegesi dei padri latini (SEA 68), Roma 2000, 691-700.

²³ Til ideen om en aldrende verden (mundus senescens) og Gregors eskatologi: S. Siniscalco, L'eta del mondo in Gregorio Magno, i: Grégoire le Grand. Paris 1986, 377-386; til ideen om hjertet, der er blevet blindt: Augustin, Tractatus in Ioannis Evangelium 44, 1 (CCL 36, 381); 34, 9 (CCL 36, 315) Sermo 28, 3 (CCL 41, 369).

Disse antropologiske grunddata er for Gregor årsagen til, at mennesker ikke forstår og ikke kan følge de ulegemlig-åndelige formaninger i Skriften, som fører til den sande kontemplation. Siden fordrivelsen fra Paradiset mangler mennesket en åndelig indsigt (*intelligentia spiritalis*) for forståelsen af Guds Ord: "Hvis den guddommelige stemme ville sige til et hjerte, der var blevet blindt: "Følg Gud efter" eller "Elsk Gud", som det bliver sagt i Skriften, så kan mennesket, der én gang er blevet fordrevet fra Paradiset og i manglende sensibilitet er blevet følelsesløs, slet ikke forstå, hvad han hører".²⁴

Den samme argumentation anvender Gregor i *Moralia* med henblik på sin egen biografi: Det var en forkert hengivenhed for verden og pligterne i det offentlige liv, som hos ham selv har forhindret omvendelsens nåde til et åndeligt liv. Den indre eller snarere himmelske indsigt (*interior intelligentia; caelestis intelligentia*) er spærret for det menneske, der kun sanser med de ydre sanser. Derfor forbliver han døv for Guds kalden, men er samtidig fyldt af længsel efter det "himmelske fædreland" og dets hemmeligheder.²⁵ For Gregor kan denne fremmedgørelse kun ophæves gennem vedholdende meditation over Skriften i et kontemplativt liv. Bibelen alene er det lægemiddel, som Gud har givet menneskene til at nå fra det udvendige perspektiv og frem til nåden i et indre liv i kontemplation.²⁶

Fordi det syndig-overfladiskgjorte menneske ikke kan forstå Guds ord, nærmer Skriftens ord sig tilhørerne i dobbelt form svarende til den guddommelige nåde og til pædagogikken: 1) Gud ydmyger sig i sit ord (se *loquendo humiliat*) for at komme mennesket i møde og 2) Gud taler i et for menneskene fortroligt sprog f.eks. i Højsangen om en kærlighed, der ligesom er legemlig (*amoris quasi corporei verba ponuntur*), for at mennesket derigennem bliver ført til et højere niveau i det indre-åndelige liv (*ad amorem qui supra est*).²⁷

Bibelen besidder ifølge Gregor to forskellige former for meddelelse: Hvert skriftord har samtidig altid en bogstavelig og en åndelig betydning og skal derfor fortolkes efter sin bogstavelige, respektive allegoriske betydning. Denne dobbeltstruktur i Skriften finder sit modstykke i den aktive og den kontemplative livsform. Især i sin Ezekielkommentar udfolder Gregor den litterære tvedeling af Bibelen mellem en bogstavelig og en allegorisk, en kødelig og en åndelig, en historisk og en typologisk forståelse af Skriften i paralleliseringen mellem "*vita activa*" og "*vita contemplativa*". Profeten får det hverv at spise en skriftrulle, som er beskrevet på begge sider.²⁸ Denne begivenhed kommenterer Gregor: "Bogen med den hellige Skrift er indvendig beskrevet allegorisk og udvendig historisk. Indvendig for den åndelige forståelse, og udvendig for den simple bogstavelige forståelse, for at den også imødekommer de svage".²⁹ Skriftudlæggerens og det menneskets opgave, som lever

²⁴ I Cant. 1; CCL 144,3

²⁵ Dette motiv findes i forskellige af Gregors skrifter: "Postquam a paradisi gaudiis expulsum" (I Cant.1; CCI 144, 3); "caelesti sum desiderii afflatus" (Mor,Ep.ad Leandrum 1; CCL 143, 1); "patria caelestis" (Dial 4, 1; SC 265, 18); "mysteria tantae profunditatis aperirem" (Mor, Ep.ad Leandrum 1; CCL 143, 2).

²⁶ Mor 8, 28, 34 (CCL 143, 406) ; F. Lieblang, Grundfragen der mystischen Theologie nach Gregor des Grossen *Moralia* und *Ezechielhomilien* (Freiburger theologische Studien 37). Freiburg 1934, 29-43; M. Schambeck, *Kontemplatio als Missio. Zu einem Schlüsselphänomen bei Gregor dem Grossen* (Studien zur systematischen und spirituellen Theologie 25), Würzburg 1999, 83-101.

²⁷ In Cant 3; CCL 144, 4

²⁸ Ez 2,8-3,4: "Men du, menneske, hør, hvad jeg taler til dig! Vær ikke genstridig som det genstridige folk, men luk munden op, og spis det, jeg giver dig." Jeg så en hånd rakt frem imod mig, og den holdt en bogrulle. Han rullede den op for mig, og den var beskrevet både på indersiden og på ydersiden, og der stod skrevet klage, suk og ve. Så sagde han til mig: "Menneske, spis det, du ser her! Spis denne rulle, og gå så hen og tal til Israels hus." Jeg åbnede munden, og han gav mig bogrullen at spise og sagde til mig: "Menneske, lad din mave sluge denne rulle, som jeg giver dig, og fyld din bug med den!" Derpå spiste jeg den, og den var sød som honning i min mund. Han sagde til mig: "Menneske, gå nu til Israels hus, og tal mine ord til dem!"

²⁹ HEz.1,9, 30; CCL 142, 139 – Denne komplementære opfattelse af indre og ydre forståelse er centrum for Bibel- og verdensforståelsen hos Gregor: C. Dagens, *Saint Grégoire le Grand*. Paris 1977, 234-237.242; P. Aubin, "Interi-

efter Bibelen, består i at tilvejebringe en ligevægt mellem "ydre bogstaver" og "indre ånd". Denne harmoni i skriftudlægningen mellem åndelig og bogstavelig forståelse og balancen i livet mellem indre kontemplation og ydre aktion beskriver Gregor i mange facetter. Den bibelske Jobs skikkelse og ligeledes Ezekiel, Benedikt eller andre helgenlignende personer opnår i udholdelsen af livets prøvelser idealet for "constantia mentis"³⁰ og forbinder kontemplationens højder med tjenesten for deres medmennesker.³¹ For Gregor er Bibelen og livet analogt: Den samme værdi, han som ekseget tillægger ligevægten mellem åndelig og bogstavelig-historisk skriftudlægning, kræver han i livsførelsen. Ligesom der på den ene side skal være en balance mellem aktivt og kontemplativt liv, således skal på den anden side bestræbelsen for en indre-åndelig forståelse af Skriften altid være grundet på den bogstavelige mening.

Teori og praksis i eksegesen fører fra kontemplationen til et kristent livs aktivitet

På grundlag af sin skelnen mellem bogstavelig-ordret og overført-allegorisk forståelse af Skriften udfolder Gregor sin teori om det kontemplative og det aktive liv. Ét og samme skriftsted indeholder altid en flerfoldig betydning.³² Det første trin danner altid den bogstavelig-ordrette forståelse af teksten, som den står der (vera historia). Dernæst skal det samme skriftsted fortolkes i en overført betydning (allegoriam sensus). Og til sidst skal budskabet i et tredje skridt relateres til den kristne handlemåde respektive den asketisk-monastiske praksis. Klassisk bliver dette eksegetiske program hos Gregor præsenteret i dedikationsbrevet i *Moralia* og sammenlignet med forskellige trin i husbyggeri. "For først lægger vi (i udlægningen) fundamentene til historien; så opfører vi ved hjælp af den typologiske betydning åndens værksted til en trossborg; til slut smykker vi gennem den moralsk-praktiske udlægning bygningsværket ligesom med et farvet penselstrøg".³³ For Gregor danner denne historisk-ordrette måde at tage teksten alvorlig på det uomgængelige grundlag for al eksegesis: "I den Hellige Skrifs ord må vi først agte på den litterære sandhed; dernæst forsøge at finde den overførte betydning af allegorien. Frugten af allegorien bliver let at høste, når den er rodfæstet i den bogstavelige betydnings sandhed".³⁴ Historiens fakta, de være sig bibelske eller et helgenlevned, fører Gregor som fortolker til en allegorisk tydning, hvis mål består i at lede frem til en kristen praksis på kontemplationens højder og til tjeneste for næsten. Udlægning af Skriften er for Gregor aldrig et mål i sig selv. Med eksegesen forfølger han frem for alt et pastoralt mål, som består i ved hjælp af den allegoriske udlægning at relatere den bogstavelige mening til den kristne livspraksis: "Ikke at jeg kun skulle forklare historiens ord gennem allegorisk udlægning (verba historiae per allegoriarum sensus excuterem), men jeg gør det med henblik på den kristne måde at handle på i verden (in exercitium moralitatis inclinarem)".³⁵ Det egentlige mål er et kristenliv, hvori der findes en ligevægt mellem actio og contemplatio, ligesom eksegeten har fundet en balance mellem den bogstavelige og den åndeligt-mystiske betydning i Bibelen.

Udlægning af Skriften og kristen eksistens er hos Gregor ikke statisk forstået, men bliver forstået som en dynamisk vækstproces. Gående ud fra Skriftens bogstav, henholdsvis hverdagslivets realitet, fører alt frem til en kontemplativ-mystisk forståelse af Bibelen og til en kontemplativ-aktiv tjeneste for verden. Ligesom livet med sine mange dimensioner af aktivitet og hvile udgør en dynamisk størrelse, er også Skriften en differentieret størrelse. Skriften besidder ifølge Gregor forskelli-

orité et extériorité dans les *Moralia* in Job de Saint Grégoire le Grand", i: *Revue des Sciences Religieuses* 62 (1974) 117-166.

³⁰ Latin: Åndens ligevægtige ro. Red.

³¹ C.E. Straw, Gregory the Great. Perfection in Imperfection (Transformation of the Classical Heritage 14). Berkeley-Los Angeles-London 1988, 236-256.

³² HEz. 1, 7,10;CCL 142,88

³³ Mor, Ep. ad Leandrum 3 ; CCL 143, 4

³⁴ HEv 2,40,1; FC 28/2,836

³⁵ Mor, Ep.dedic.1;CCL 143,2

ge grader og trin, som altid imødekommer den indre og åndelige modtagelighed hos Ordets hørere. Gregor optager i denne opfattelse en augustinsk tankegang, nemlig at Bibelen indeholder al for det menneskelige fremskridt nødvendige viden. Han fortolker med udgangspunkt i Ezekiels tronvognvision, hvor der bliver skildret et hjul i et hjul,³⁶ at Skriften som et hjul ligesom berører jorden og samtidig fører opad: I enkle ord taler Bibelen til dem, der står i et aktivt liv på virkelighedens grund, og fører med de samme ord dem, som er spirituelt åbne, til kontemplationens højder.

Denne dynamiske forståelse af Skriften forbundet med det åndelige fremskridt finder en videre formulering i den typisk gregorianske forståelse af Skriftens vækst: "Guds ord vokser, mens de bliver læst (divina eloquia cum legente crescunt)".³⁷

Læsningen af Skriften fører ifølge Gregor til en proces i den åndelige vækst, som er tilpasset den pågældende læser og fører henholdsvis hende eller ham til en harmonisk ligevægt mellem mystisk kontemplation og troende engagement.³⁸

Bibelen understøtter vejen til den sande kontemplation på ethvert trin; for altid er den tilpasset det aktuelle niveau hos læserne. Skriften indeholder rigdomme til at videreudvikle dem, der er øvede på den åndelige vej, og opmuntre de svage. Med et for Gregor typisk billede er den "ligesom en flod, som et lam med lethed kan vade igennem, mens en elefant samtidig bader deri".³⁹ Med hentydning til tronvognvisionen udvider Gregor metaforikken hos profeten Ezekiel: "I det aktive liv skrider du fremad, hvis den (Skriften) vandrer med dig. Åndens ligevægtige ro (constantia mentis) har du nået, når den står sammen med dig. Med Guds nåde har du nået kontemplationens liv, hvis den flyver med dig".⁴⁰ Bibelen lærer altid begge dele, det rigtige liv i aktion og kontemplation.⁴¹ Den bogstavelige forståelse af bibelteksten svarer til det aktive liv, mens den åndelige udlægning fører ind på kontemplationens vej.

Vejen til kontemplation er for Gregor i teori og praksis uløseligt forbundet med Bibelen. I denne betydning er udlægningen af Skriften den eneste vej til spiritualitet og mystik som det ligevægtige forhold mellem kontemplativ gudsskuen og aktiv tjeneste for medmennesket. Eksegese er derfor langt mere end en blot teknisk anvendelse af forskellige skriftbetydninger; den er langt mere en aktualiserende og eksistentiel anskueliggørelse af det guddommelige ord på vejen til gudsbeskuelse.⁴² Uløseligt forbundet med den betragtede læsning af Skriften er for Gregor det ydmyge tjenesteberedte kristenliv og udøvelse af dyderne. Ud fra erkendelsen af den uværdige og syndige eksistens følger det gavnlige bodfærdige sindelag (compunctio cordis), som renser sjælen til mødet med Gud. Hvad der dog ligger Gregor mest på hjerte, er den ubetingede omvendelse fra de ydre adspredelser til det indre selv som det første skridt på kontemplationens trappetige:

³⁶ Ez 1,16: Hjulene så ud, som de var lavet af funkende krysolit; de var alle fire ens, og de så ud, som de var lavet sådan, at der var et hjul inden i hjulet.

³⁷ HEz. 1,7, 8 ;CCL 142, 87 – Sammenlign Moralia i Job 20, 1, 1 (CCL 143 A,1003) hos Johannes Cassian, Conlationes 14, 11 (CSEL 13, 411).En lignende tanke findes i Augustins Genesis-udlægning i Confessiones 13,20, 27 (CCL 27,257) ; 13, 24, 37, (263 f).

³⁸ P.C.Bori, Circolarità e sviluppo nell'interpretazione spirituale: " Divina eloquia cum legente crescunt", i: Annali di storia dell'esegesi 3 (1986) 263–274; samme, L'interpretazione infinita. L'ermeneutica cristiana antica e le sue trasformazioni. Bologna 1987 (fr. L'interprétation infinie, Paris 1991).

³⁹ Mor, Ep. dedic. 4 ;CCL 143, 6

⁴⁰ HEz. 1, 7, 16 ;CCL 142, 93

⁴¹ HEz 2, 2, 23,CCL 142,255 f

⁴² B.Studer, "Die patristische Exegese, eine Aktualisierung der heiligen Schrift. Zur hermeneutischen Problematik der frühchristlichen Bibelauslegungen", in: samme.Mysterium Caritatis, Studien zur Exegese und Trinitätstheologie in der Alten Kirche (Studien Amselmiana 127), Roma 1999, 97-127.

"Det første skridt består altså deri, at sjælen samler sig i sit indre; det andet, at den bliver sig selv bevidst i denne samling; det tredje, at den hæver sig over sig selv og med ufravendt blik hengiver sig til beskuelsen af den usynlige skaber".⁴³

Gregors forståelse af kontemplation bliver til den fremtidsorienterede metode, som slår en bro fra den patristiske tidsalder til den monastiske middelalderkultur (J. Leclercq⁴⁴). Derfor må denne første pave fra munkevæsenet betragtes som den egentlige grundlægger og den inspirerende kraft i en monastisk mystik i Vesten, som nåede sin blomstringstid i det 12. århundrede. Benedikt havde givet munkene en regel, Gregor har vist dem en mystisk vej.⁴⁵

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk

⁴³ Hez 2,5,9; CCL 142, 281 f

⁴⁴ Dom Jean Leclercq, fransk teolog og forfatter. Red.

⁴⁵ P.Catry, Parole de Dieu, amour et Esprit-Saint chez Grégoire le Grand (Vie Monastique 17), Belle-fontaine 1984, 216.